محمدحسین شهریارین
شعرینده فلسفه

دوچنت دوکتور ي. ح. حوسئینوف.
ناخجیوان اونیورسیته‌سي
کوچورن: ح. م. ساوالان

فلسفه شرقده دوغولـوب، آیـاق آچیـب، لاکین آدي غربده قویولوب، اورادا بویـا- باشـا چاتیب. فلسـفه، حکمـت شـرقده داهـا چـوخ اویرنیلیر. شرقده یئتیشن ائله بیر مـوتفکّیر، ائلـه بیـــر ســـوز اوستاســـي تاپیلمـــاز کـــي، اوز یارادیجیلیغینـــدا فلســـفه‌دن، حکمتـــدن یـــان کئچمیش اولسون. بورادا فلسفه، حکمـت داهـا چوخ شرقده شعریت دیلینده ایشله‌دیلمیشدیر.

شـــرقین مشـــهور ســـوز اوســـتالاري فیردووسي، نیظـامي، فیضـولي آیریجـا فلسـفي اثرلر یازماسالار دا، اونلاریـن هـر میصراعسـي حکمتدن، فلسـفه‌دن یوغرولموشـدور. حاقّینـدا صوحبت آچدیغیمیز، موعاصیر شرقین بویـوك ســـوز اوســـتالاریندان اولان محمـــد حســـین شهریارین دیلي ایلـه دئسـك، شـعر حکمتـین، فلسـفه‌نـین بـزکلـي دونـودور. حکمتـین اوز شاعیرلیك اهمیتي‌نین ماهیتي اولماسیني شهریار پوئتیك دیلده بئله ایفاده ائتمیشدیر:

حکمت بو دونیانین وجودوندا قان،
حکمت بو دونیادا ابدي قالان،
حکمت ماهیتدیر، حکمت اساسدیر،
شعر بیر تلاطوم، بیر احتیراصدیر.

شهریارین اثرلرینه نظـر سـالارکن اونـون بوتون یارادیجیلیغیندان واحید بیـر خـط کیمـي

كئچن خالق فلسفه‌سي‌نين حكمتيني آيدين گورمك اولار. بو فلسفه خالقين تاريخده ياشاتديغي فلسفه‌نين، خالق حكمتي‌نين پوئتيك ايفاده‌سيدير.

محمدحسين شهرياري بو و يا ديگر فلسفي جريانا منسوب فيلوسوف آدلانديرماق اولماز، او خالق فيلوسوفودور. اينسانلارين ايچ دونياسي‌نين بيليجيسي اولان، اينسانلارين روحونا حاكيم اولماغي باجاران بير مودريكدير. شهريار دونيادا اينسانين يئري و رولونون اوزونه مخصوصلوقلا گوزل و اينجه اوصولدا ايفاده ائتمگي باجاران بير حكيمدير. شاعيرين تصوير ائتديگي اينسان بشري شخصّيتدير، بير خالقين، بير ميلّتين نوماينده‌سي دئييل، يئر سياره‌سي‌نين اوولاديدير.

شهريارين «*حاقّين سسي*» پوئماسي باشدان- باشا اينسان ماهيتينه و اينسان موناسيبتلري پروبلمينه حصر اولموشدور. او، بوتون اينسانلارين كوكونون بير اولماسيني، ايسته‌سه‌لر ده، ايسته‌مه‌سه‌لر ده اينسانلارين بير- بيرينه باغلي اولدوغونو گوسترميش و بونا گوره ده آيريجا بير اينسانين اولدورولمه‌سيني بشر آغاجينا چالينان بالتا حساب ائتميشدير. هر بير قان توكنه توكدوگو قانين قارداشي‌نين، آتاسي‌نين قاني اولدوغونو خاطيرلاتميشدير.

سن آي قيلينج چكيب ناحاق قان توكن،
كيمه قالديريرسان او قيلينجي سن؟
سئير ائت، قارشينداكي جان سيرداشيندير،
اينساندير، دئمه‌لي قان قارداشيندير.

شاعيرين فيكرينجه طبيعت اينساني كايناتا بخش ائدركن اونا غئيرت، اينصاف، موروووت وئرميشدير كي، قان توكمه‌سين، عكسينه ييخيلان كسين قولوندان توتسون.

طبيعت، او بويوك آغ ساچلي آتا،
بيزي بخش ائدنده بو كايناتا،
جان وئردي، قان وئردي، غئيرت وئردي او،
بيزه اينصاف وئردي، موروووت وئردي او.
بيزه آل وئردي كي، ايمدادا چاتاق،
ييخيلان بير كسين قولوندان توتاق.

شهريارا گوره طبيعت هاميني عئين ياراديب، هاميا عئين گوزله باخيب، هامي‌نين مياساسي عئين توريافقداندير. سويو، هاواسي بيرديير. بونا گوره ده اينسانلارين هاميسي سيرداش و قارداش اولماليديرلار. شاعير راكِتله، تانكلا، توپلا، توفنگله دونياني بولوب، مين يئردن حاصارلايانلاري پوئتيك مودريكليكله مذمت ائتميش، و اينسانين توسباغا كيمي اوز قينيندا ياشاماسيني غئير- مومكون سايميشدير. يئر اوزونون دورو و اشرفي اولان اينسانين وطني بوتون يئر كوره‌سيدير. بونا گوره ده

بوتون سرحدلر سیلینمه‌لي، ارضین بوتوولویو بیلینمه‌لیدیر.

اینسان یئر اوزونون دوردانه‌سیدیر،
اینسانین وطني یئر کوره‌سیدیر،
یالانچي سرحدلر سیلینسین گرك،
ارضین بوتوولویو بیلینسین گرك.

شهریارین فیکرینجه اینسان خیلقتي‌نین آزلي ساده اولموشدور. ایکي تیره‌لیك، قان- قادا سونرادان مئیدانا گلمیشدیر. بو ایشلر شئیطان و ایبلیس خیصلتلي، سوزلري ایپك، دیشلري بیچاق اولان اینسانلارین عمللرینده‌ن دوغموشدور.

بیگانه‌لیک ایسه بو جور عمللرین چوخالیب ریشه‌لنمه‌سینه شرایط یاراتمیشدیر. او بیگانه آداملاري قورو، جانسیز کوتوگه بنزتمیش، بوز اورکلرین سوسماسیني، اینسان کونلونه ایشیق سالمایان گوزلرین کور اولماسیني آرزولامیشدیر.

سوسسون او اورك کي، بوزدان سویوقدور،
اوزولسون او قول کي، یاردیمي یوخدور.
کور اولسون او گوز کي، آلوولانمایا،
بیر اینسان کونلونه ایشیق سالمایا.

اینسان دردلرینه بیگانه اینسان،
قورو بیر کوتوکدور باشدان- بیناداں.

اینسانلیغین دوچار اولدوغو بلالارین سببیني شهریار گوزو دارلیقدا، وار- دوولت حریصلیگینده، شوهرت‌پرستلیکده گوروردو. بیر فیلوسوف دویومو ایله یاشادیغیمیز دونیاني باشدان- باشا خزینه حساب ائدن شاعیر گوستریردي کي، اینسانلار حلال زحمته قاتلاشسالار، آمن- آمانلیق یاراتسالار، بو خزینه‌دن هر کسه قدرینجه چاتار. بونون گرچك اولماسي اوچون بوتون اینسانلارین کونوللو بیرلیگي و بیرگه سعیي لازیمدیر. بوتون بونلارا ایسه یئر اوزونون بوتون اینسانلاري‌نین حقیقي آزادلیغي سایه‌سینده نایل اولماق مومکوندور. آزادلیق اولمادان کونوللو بیرلیك، قلبلرین، اورکلرین بیرلیگي مومکون دئییلدیر.

آزادلیق دئییریك آزادلیق هله،
حیاندا بیزیم اوچون بیرینجي دیلده،
بیرلشسه جهاندا میلیارد اوره‌کلر
بوتون آرزولارا یئتیشر بشر.

شهریارین فیکرینجه آرزولادیغي بو بیرلیگه نایل اولان اینسانلار یئر کوره‌سي قفسینده قاپیلیب قالماز، کایناتا دوغرو پروازلانار و کایناتي فتح ائدر.

اینسان موناسیبتلري پروبلمي‌نین حللینده شهریار یاخشیلیق و اینسانلیغي آن واجیب شرط حساب ائدیردي. یاخشیلیق اینسانلارین آلیندن آلینارسا، اونلارین یامان گونلري باشلایار. شهریار «حیدربابایا سلام» شعرینده بو فیکریني بئله ایفاده ائدیر:

حیدر بابا، گویلر بوتون دوماندي،
گونلریمیز بیر- بیریندن یاماندي،
بیر- بیریزدن آیریلمایین، آماندي،
یاخشیلیغي الیمیزدن آلیبلار،
یاخشي بیزي یامان گونه سالیبلار.

شهریار یاخشیلیغا نسیلدن- نسیله کئچیب یاشایان معنوي ثروت کیمي باخمیشدیر. شاعیر خالقینا، بشریته، بوتون اینسانلارا تووصیه ائدیردي کي، یئنیلیك یارادارکن، یئني جمعیت قورارکن کوهنه‌ده اولان یاخشي جهتلري ایتیرمه‌سینلر، قورویوب ساخلاسینلار.

اونون «ایمان ایله گئتدي» شعري بو جهتدن کاراکتریکدیر:

سیلو دایبر اولالي، هرنه دییرمان ییغیشیلدي،
آما خالیص- تمیز اونلار دا دییرمانیله گئتدي.

شهریار فلسفه‌سینده حکمته، سوزه محبت سونسوزدور. او، سوزون، حکمتین قودرتیني بوتون قودرتلردن اوستون حساب ائدیر. او، سوزون حکمتي‌نین اینسان حیاتیندا عوض ائدیلمز یئرینی اوز پوئتیکاسیندا بویوك اوستادلیقلا ترنّوم ائده بیلمیشدیر. اونون «شعر و حکمت» پوئماسي بوتونلوکله بو ایدئایا حصر اولونموشدور. شاعیره گوره سوز یولسوزو یولا گتیرر، دردلره درمان اولار. اینسان موققّتیدیر، سوز ایسه ابدي قالاندیر. معنالار، حکمتلر ایللرین اوستو ایله اوچوب نسیلدن- نسیله کئچر، توتولموش گوزلري آچار، اینسانلارین یادداشیني، غئیرتیني اویادار.

توتولموش گوزلري آچا بیلن سوز،
ایللرین اوستوندن اوچا بیلن سوز!
یاخشیني یاشادیب، پیسي یاندیران،
ناموسو، غئیرتي قانادلاندیران.
یاتمیشي اویادان قودرتلي بیر سوز،
اولونو دیریلدن شفقتلي بیر سوز!

شهریارین فیکرینجه سوز یومروغو داشا دوندرر، اورکلرده قهرمانلیق یارادار، اینسانلاري وطن اوغروندا دویوشه آپارار. سوزو بو قدر قودرتلي بیلن شاعیر اینسانلاري و بشریتي ساختا، یالانچي سوزلردن قوروماغي تووصیه ائتمیشدیر، ساختا، یالان سوزلره قارشي

چيخماغي، سوز اوستالاريندين، حق طرفدارلاريندين موقدس بورجو حساب ائتميشدير.

من اوندا سييردیم اوز قيلينجيمي،
مسلك قيلينجيمي، سوز قيلينجيمي!
يئتر ساختا سوزلر، يالانچي سوزلر!
عومرو اوغورلايان يالانچي سوزلر.

شهريار سوز حكمتيني تفكّورون اينجيسي سايميش، اونون باشلانغيجي و اينتيهاسي حساب ائتميشدير. نه ايللرجه ياغان ياغيش، قار، نه ده هئيبتلي توفانلار سوز حكمتيني سولدورا بيلمز.

شعر، بو دونيانين ذووقو، سئوينجي،
حكمت، تفكّورون تاپديغي اينجي،
باشلانغيج دا اودور، اينتها دا او،
شعرسه حكمتين بزكلي دونو.

شهريار ديالكتيك تفكّوره ماليك اولان بير موتفكّير كيمي اوز اثرينده حياتين گئديشي ديالكتيكاسيني يئرلي- يئرينده عكس ائتديره بيلميشدير. او، دونيانين موعين قطعي قانونلار اساسيندا هئچ كسه باخمادان اوز دييشمه و اينكيشافيندا اولدوغونو، ياراديب واختي چاتديقدا محو ائتديگيني اوزونه مخصوص پوئتيك فلسفي ديلده اساسلانديرميشدير.

اونون دونيانين ماهيتيني آچيقلايان دونيايا خيطابا يازديغي شعرلريندن بيري اولان «يالان دونيا» شعرينده دئييلير:

چاتيب سندن كوچن كئچدي،
اجل جامين ايچن كئچدي،
اولان اولدو، كئچن- كئچدي،
نه ايستردين، اولان دونيا.

شهريارين پوئتيكاسي خالقين حيات فلسفه‌سي‌نين ساده خالق ديلينده يوكسك بديعي ايفاده‌سي اولدوغوندان بوتون اينسانلارين اورگينه ياتير، اينسانلار دوردوقجا اوركلرده ياشاياجاقدير.

قايناقلار: محمدحسين شهريار، تورکي ديواني، باكي 1993، محمدحسين شهريار «يالان دونيا» آذربايجان انسيكلوپدياسي نشرياتي، باكي 1993 ■